

Száz esztendeje született Makkai László

Csohány János

Makkai László 1914. július 10-én született Kolozsváron dr. Makkai Sándor református hitoktató és Borsay Margit első gyermekeként. Nagyapja, Makkai Domokos nagyenyedi református főiskolai tanár volt, édesapja két évig vajdakamarási lelkipásztor, aztán egy évig sárospataki, majd 1926-ig kolozsvári teológiai tanár, tíz évig erdélyi püspök volt, ahonnan a román hatóságok 1936-ban távozásra kényszerítették. A Vallás- és Közoktatási Minisztériumtól erdélyi református iskolák számára pénzbeli támogatást kapott, amit azonban a román hatóságok nem engedtek hivatalosan átutalni a református egyházkerület számlájára, ezért Makkai Sándor nyugta ellenében Budapesten a minisztériumban felvette készpénzben a segélyt és táskájában átvitte Kolozsvárra, ahol rendeltetésének megfelelően használták fel. Az illetékes román minisztériumban kérdőre vonták az illegálisan bevitt pénzekről a püspököt, aki természetesen tagadta az egész műveletet. Erre elégették a budapesti minisztériumban általa aláírt nyugták fényképét és közölték, hogy pert indítanak ellene, aminek ítélete súlyos börtönbüntetés lesz. Egy módon kerülheti el a pert és a börtönt, ha lemond püspöki tisztségéről és repatriál Magyarországra, természetesen lemondása és repatriálása okát nem hozza nyilvánosságra. Makkai Sándor a lemondást és repatriálást választotta. Egyes erdélyi írók és más értelmiségiek meghátrálásnak, vagy keményebben szólva, árulásnak tekintették Makkai távozását. (Dezső László teol. magántanár, ny. alezredes, volt tábori esperes 1961–1962 körül, mint a Debrecen-Nagytemplomi Északi Egyházközség lelkipásztora mesélte ezt a történetet, amelyet később – tanársegédjeként – megkérdeztem Makkai Lászlótól, s megerősítette, hogy valóban így történt.)

A debreceni Tisza István Tudományegyetem Református Hittudományi Karán kapott Makkai Sándor gyakorlati teológiai egyetemi tanári katedrát, 1951-ben bekövetkezett halála már az egyetemről kizárt és Debreceni Református Teológiai Akadémiává degradált főiskola tanáraként érte. Elismert szépíró, tudományos szakíró és jelentős egyházi közéleti vezető volt. A három Makkaira emlékeztek *A Makkai-család jelentősége az erdélyi és magyarországi református egyház művelődéstörténetében* címmel 2011. december 1-jén Budapesten a Károli Gáspár Református Egyetemen magyarországi és erdélyi tudósok. Ezúttal a száz éve született és 25 éve elhunyt Makkai László életpályájából, főleg egyháztörténeti, irodalmi, oktatói, tudományos szervezői, egyházépítői munkájára koncentrálnak.

1932-ben érettségizett az ősi kolozsvári kollégium gimnáziumában, tanulmányait a Ferdinánd Tudományegyetem történelem-magyar szakán folytatta immár román tannyelven, ott szerzett 1935-ben tanári oklevelet. Bölcsészeti tanulmányait a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen folytatta, ahol 1937-ben művészettörténetből bölcsészdoktorrá avatták. 1946-ban Genfben, majd 1948–49-ben Leidenben és Bázelen teológiát tanult. Sárospatakon 1951. június 20-án református lelkészi oklevelet szerzett.

1942-ben Kolozsváron a Ferenc József Tudományegyetemen magántanárrá habilitáltak, 1946-ban Hajnal István professzornál a budapesti egyetemen ismét egyetemi magántanári képesítést nyert. 1955-ben a történettudomány kandidátusa címet, 1970-ben a történettudományok doktora címet kapta meg, 1985-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező, majd 1987-ben rendes tagja lett.

Munkahelyeinek felsorolása sem könnyű: 1936 és 1939 között az Országos Széchényi Könyvtár gyakornoka és a Révai Könyvkiadó Vállalat lektora, 1939–1940-ben a Miniszterelnökség III. Ügyosztálya román fordítója. Észak-Erdély visszatérte után 1940 és 1944 között az Erdélyi Tudományos Intézet tanára. A második világháború végén kénytelen volt Magyarországra menekülni, mert a román hatóságok „háborús bűnösség” vádjával körözést adtak ki ellene. 1944 és 1949 között a budapesti Teleki Pál Tudományos Intézet, illetve annak utóda, a Kelet-Európai Tudományos Intézet tanára. 1949-től a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének a munkatársa, 1960-tól főmunkatársa, 1976-tól tudományos tanácsadója 1985-ig. A Pázmány Péter Tudományegyetem, majd az Eötvös Lóránt Tudományegyetem magántanára 1946 és 1951 között, egyúttal a Sárospataki Református Teológiai Akadémia rendes tanára 1950–51-ben, az indítás előtt álló sárospataki bibliaiskola igazgatója, amikor a református egyház állami kényszer hatása alatt megszüntette a Sárospataki Teológiai Akadémiát és a bibliaiskolát. Makkai Lászlónak le kellett mondania minden egyházi tisztségéről, és ezzel a feltétellel visszatérhetett az MTA Történettudományi Intézetében addig is fenntartott főállásába.

Eddig említett egyházi tevékenységén kívül mások is voltak a világháború után. Nem azért kapcsolódott be a világégést követően a református egyház életébe, mert karrier-lehetőséget látott benne. Életpályája ragyogóan ívelt felfele az ismét elcsatolt Kolozsvárról történt menekülése után is, mert szerencsére Magyarországnak maradt annyi önállósága, hogy a román állam kiadatási kérését megtagadhatta. Makkai Lászlót magával ragadta az 1944-ben kibontakozott református lelki ébredés. Lelkészi képzés nélkül, de sokoldalú, otthonról is hozott bibliai alapozottságú teológiai ismerete felhasználásával, magát a Szentlélek vezetésére bízva evangelizált, bibliaórákat tartott, sőt indiai mintára keresztyén kommunát szervezett. Ez a próbálkozása nem járt tartós sikerrel. Az európai ember számára megoldhatatlan problémákat vetett fel. Makkai László viszont nem csupán külföldön tanult teológiát, 1947-től a sárospataki teológia hallgatója volt. 1948-ban bekapcsolódott az édesapja által szervezett és vezetett Országos Missziói Munkaközösségbe. Édesapja megbízásából ekkor írta meg a gyülekezetekben szervezendő bibliaiskola tananyagát. Ezek a bibliaiskolák számos helyen működtek 1949–50 telén, ahol a hét több estéjén, tekintélyes óraszámossal kaptak laikus prédikátori alapképzést arra elhivatást érző egyháztagek. Célja kettős volt, egyfelől gyülekezeti munkásokat képzett a lelkipásztorok, diakonisszák, diakónusok, hitoktatók és más szolgálati ágak erősítésére, másfelől arra az esetre, ha az állam kommunista hatásra az egyházak legális tevékenységét gátolná, ezek a civil foglalkozású személyek végezhesék a hitépítés szolgálatát (Magam is részt vettem ilyenén szülővárosomban, Hajdúnánáson.).

Az Egyházak Világtanácsának 1948-ban Amszterdamban tartott alakuló ülésére öttagú küldöttséget indított a Magyarországi Református Egyház, Makkai László tagja volt a delegációnak. 1949 és 51 között főtitkára volt a Magyarországi Ökumenikus Bizottságnak. Svájcban Barth, Thurneysen és Cullmann teológiai nézetei voltak meghatározó hatással rá (Főleg Cullmannéi.).

1950–51-ben a kommunista hatóságok az egyházi élet korlátozása terén eljutottak arra a fokra, hogy elrendelték az evangelizációk, missziók, diakonissza- és diakónus intézetek felszámolását, az egyházi egyesületeket betiltották. Sárospatak teológiája és bibliaiskolája 1951-ben megszűnván, ténylegesen nem maradt munkaterülete a Magyarországi Református Egyházban Makkai Lászlónak, aki abban az évben 61 éves édesapját is elvesztette.

Az MTA Történettudományi Intézetében átnevelésre fogták. Katalóguscédulákat rendezhetett betűrendbe, az egyes betűn belül a szoros betűrendbe rendezést már egy megbízható elvtárs végezte. 1952-ben erősen meghúzva megjelenhetett *A magyar puritánusok harca a feudalizmus ellen* címmel egy egyháztörténeti munkája. Nem az első ilyen volt e könyve, hiszen hogy csak az első egyháztörténeti művét említsük, 1936-ban látott napvilágot Debrecenben *A milkói (kun) püspökség és népei* címen.

1971. március 15-én térhetett vissza főállása megtartása mellett ismét másodállásban egyházi szolgálatba. A Debreceni Református Teológiai Akadémia Egyháztörténeti- és Egyházjogi Tanszékének professzora lett, az előző év végén elhunyt Tóth Endre utódja. Tanársegédként kerülhettem Makkai László mellé a tanszékre, aki 1983-ban átment a Vallástörténeti Tanszékre, ezt haláláig vezette. Teológiai professzori működését korszakalkotónak tartották diákjai is, akik tódultak előadásaira, szemináriumi foglalkozásaira. Maguk között úgy hívták, hogy „a professzor úr”.

1971-től tudományos kulcsembere lett Makkai László a Magyarországi Református Egyháznak, hiszen egy nemzetközi tekintélyre szert tett polihisztort, társadalom-, politika-, gazdaság-, technika-, bélyegtörténészt kapott vissza személyében. 1972-ben megalakult a Magyarországi Református Egyház Doktorainak Kollégiuma, amelynek főtitkára Makkai László lett. Évente megtartott tudományos ülésein nemzedékek nőttek bele a református teológiai tudományosság különböző ágaiba, kiadványai elismertséget vívtak ki itthon és külföldön. Bekapcsolta a protestáns történeti munkálkodás nemzetközi folyamatába a magyar reformátusságot, és nemzetközi kiadványok születtek közreműködésével.

Még 1972-ben a Debreceni Kollégiumban létrehozta a Közép-Kelet-Európai Reformáció Történetének Kutatóintézetét. Megalakulásától tagja volt a Nemzetközi Kálvin Kutató Kongresszusnak, 1982-től pedig elnökségi tagja. Rangos egyháztörténeti tudományos üléseket szervezett Magyarországon. 1974-ben Országos Református Gyűjteményi Tanács alakult fáradozásai nyomán, amelynek haláláig ő volt az elnöke. A református könyvtárak, levéltárak, múzeumok felvirágoztak, a műemlékvédelem ügye nagyot lépett előre. Kezdeményező szerepet játszott a teológiai levelező tagozat és a diakóniai munkásképzés megszervezésében. Számos kiállítás, konferencia és kiadvány fűződik a

nevéhez. 1977-ben *Confessio* címen irodalmi és tudományos folyóirat indul, amelynek ő lesz szerkesztőségi ügyvezető elnöke. Javaslataira protestáns könyvesbolt nyílik Budapesten, református Debrecenben.

1989 februárja táján súlyos beteg lett, amiből sejtethető volt, hogy nem fog felgyógyulni. A Debreceni Református Teológiai Akadémia díszdoktori címet adományozott Makkai Lászlónak 1989. június 22-i közgyűlésén. Örömmel fogadta azt is, illetve a *Tovább...* címen Barcza József szerkesztésében 75. születésnapjára kiadott tisztelgő kötetet is. A kötet címadása sajnos nem segített, 1989. december 1-jén Makkai László nemes szíve megszűnt dobogni. Tovább él viszont sokrétű tudományos alkotása, amelynek az egyházi területet gazdagító része csupán egy szelete volt.